

TŐZSÉR ÁRPÁD

Megválaszolatlan kérdések

Találkozásom Tomas Tranströmerrel

2006. június 16-án este nem mindennapi irodalmi eseményre került sor a pozsonyi Zichy-palotában: két ős bárd, az akkor hetvenöt éves Tomas Tranströmer és a hetvennyolc éves Milan Rúfus közösen lépett föl szlovák olvasói előtt. S ebből az alkalomból nekem abban a szerencsében volt részem, hogy találkozhattam és szót válthattam, nemcsak a régről ismert szlovák mesterrel, Milan Rúfussal, hanem a most immár Nobel-díjas svéd költővel, Tomas Tranströmerrel is.

Svéd szakos egyetemi kollégám, Zuzana Drábeková segítségével és szlovák nyersfordításai alapján akkor már magyarra fordítottam a nagy svéd alkotó jó néhány versét, s a pozsonyi költészeti est szünetében arról a semmihez sem hasonlítható élményről próbáltam beszélni neki, amelyet a két idegen nyelven hozzám átszűrődő sejtelmes (s néhány kritikus által egyébként is „misztikusnak” tartott) Tranströmer-vers magyarra fordítása jelentett számomra. Az agyvérzés után beszédképességét elvesztett költővel nem volt egyszerű értekezni, de felesége, Monika asszony segítségével mégiscsak kialakult valamiféle párbeszéd köztünk. S azzal búcsúztunk el, hogy a közléseimet kérdésekké alakítom, s elküldöm a mesternek, s ő írásban fog válaszolni rájuk.

A kérdéseket megírtam, elküldtem, de válaszok helyett (egy idő elteltével) üzenet jött Monika asszonytól: Tomas állapota olyan válságosra fordult, hogy képtelen ígérteit teljesíteni. (A helyzet azóta, hallom a díjátadás híreiben, még rosszabb.)

A megválaszolatlan kérdés a sejtelembe zártságánál fogva kicsit maga is vers. Nem lesz tehát talán érdektelen, ha most, utólagosan, Tomas Tranströmer nagy kitüntetése alkalmából, közzéteszem az egykori kérdéseket s azt a két versfordítást, amelyekre a kérdések vonatkoznak.

Kérdések Tomas Tranströmerhez a Prelúdium és a Gogol című versei kapcsán

1.) *A civilizációk harca tkp. a vallások harca, s korunkban ebben (s még sok minden másban) a vallások aktivizálódása mutatkozik meg, bizonyítva, hogy az ember spirituális élmény nélkül nem élhet. Ezt az örök spirituális igényt ma (a vallásokon kívül) az ún. ezoterikus irodalom (pl. Coelho, Dan Brown) elégíti ki. Ön, akit néhány kritikusa „misztikus költőnek” tart, mit gondol: lehet itt (értsd: a spirituális igény kielégítésében) szerepe a költészetnek is? Ha igen, mennyiben?*

2.) A klasszikus északi (skandináv) írók műveiben a természet általában a modern magányosság és az istenkeresés szimbóluma. Minek a szimbóluma a természet, persze csak általában, a mai svéd versben? Jól látom, hogy például a Prelúdium című opusban a természet tárgyai egy új, szentelen, talán posztmodern nyelv, de mindenesetre egy nagyon materiális, redukált jelrendszer jeleiként működnek? Jól gondolom, hogy itt tulajdonképpen (bizonyos kritikusi véleményekkel szemben) éppen a hagyományos („misztikus”) északi toposzok fölülírása folyik?

3.) Ennek a „fölülírásnak” a legáltalánosabb eszköze a nyelv, de a nyelven keresztül sokszor a festészet, máskor a zene vagy maga az irodalom. A Gogol című versben például Gogol köpönyege, valamint Pétervár s maga Gogol válik a természet részévé. De úgy, hogy közben ezek a „tárgyak” nem szűnnek meg metakommunikációként sem működni. Minden a másik létében érzékeli a saját „individualitását”. – Ha valaki kitalálna egy új fogalmat, s azt mondaná, hogy az Ön költészete nem is annyira a misztika, mint inkább egyfajta „art-panteizmus” jegyében fogant, elfogadná a minősítést?

TOMAS TRANSTRÖMER

Gogol

Köpönyege vedlett farkas.
Az arca márványtábla.
A berekben gúny és tévedés susog,
ő saját lombjai között ül,
pörgeti a szél a szivét,
papírdarabot átjáróban a huzat.

A naplemente rókaként lopakodik át a tájon,
vöröslik a fű a nyomában.
A tér tele van elhullajtott aganccsal, karmokkal,
könnyű homokfutó siklik át fölöttük, árnyék az apám
kivilágított majorságában.

Pétervár a pusztulás szélességi fokán fekszik
(láttad szépségét bent, a ferde toronyban).
A jégbe fagyott városnegyed körül
a felöltős szerencsétlen még emelkedik, medúzafő.
Akit azelőtt hahoták csordái álltak körül, most
ingatlanjaiba burkolózik.
De mindez már rég a fák fölötti, beláthatatlan terekbe
vonult.

Prelúdium

Aki ébred: ejtőernyősként ugrik a mélybe.
Utas, ki fojtogató örvényből szabadulva
ereszkedik alá a reggeli zöld övezetbe.
A tárgyak fölfénylenek. Ő a magasban vibráló
pacsirta látószögéből észleli a föld alatt lengő
lámpákat, a fák gyökérrendszerét. Közben
a felszínen árad a trópusi zöld. Emeli ujját,
úgy hallgatja a láthatatlan szivattyúk lüktetését.
Elmerül a nyár anyagában,
a korok nedves-zöld aknáján át,
a nap turbináitól hajtva leszáll
az évszak vakító kráterébe. Így szakad meg,
egy pillanatra, a függőleges út.
A halászsas kitárt szárnyai
a háborgó vizek fölött megpihennek.
Lebeg a bronzkor kürtjének
kiközösített hangja,
alatta feneketlen a mélység.

A nap első órájában a tudat úgy fogja be a világot,
ahogy a marok szorítja a naptól meleg követ.
Az utas egy fa alatt áll: miután a halál örvényéből
kizuhant, szétömlik-e a feje fölött
az ég roppant fénye.